

מים לדוד המלך

"מים בקצה המנהרה" הוא ספר חדש שייקח אתכם לטייל לאורך מפעלי המים הקדומים בארץ ישראל, ובהם אמת המים של קיסריה, מערכות המים של בית שאן, בורות המים בהר הנגב ומפעלי המים בעיר דוד בירושלים

כתב: פרופ' רוני רייך, ארכיאולוג, אוניברסיטת חיפה

לעבודת הדוקטורט של ד"ר צוק לפני כעשור שנים) ובין מדריך מפורט למטייל ל-40 מפעלי מים מסוגים שונים, המשקפים את צריכת המים בארץ ישראל לדורותיה - ממפעל כנעני בעיר דוד בירושלים, דרך אמת המים למי שיטפונות מדבריים של קומראן, ועד לטחנות הקמח העות'מאניות שעל הירקון.

שלושת הפרקים הראשונים של הספר נותנים רקע מפורט על פיתוח מפעלי המים בארץ לאורך ההיסטוריה - תיאור מפורט של סוגי מפעלי המים, סוגיות שונות כמו התפתחות אמות המים בעולם הקדום ובארץ, לצד ההיבט האקלימי וההידרולוגי של הסוגיה. בחלקו הרביעי והגדול של הספר, מסלולי סיור במפעלי המים. צריך לדייק כאן. אין זה תיאור שגרתי מן הסוג המופיע במדריכי טיולים רבים אלא תיאור מפורט מאוד. ממש בור סוד שאינו מאבד טיפה. יהיו מי שישמחו עם המידע

הרב, אבל יהיו אולי מי שיקטרו מעט על הפירוט והגודש שיצרו ספר שמכביד מעט על המטייל.

יש לשבח את החומר האיורי העשיר המתלווה לפרקי המבוא ולמסלולי הסיור. לא רק תצלומים מרהיבים אלא גם חומר עזר בדמות תכניות, מפות, דיאגרמות וטבלאות, המעוצבים לכדי ספר שובה עין בידי המעצבת נעמי מורג. גם כלי עזר חשובים צורפו לספר, שהם בבחינת הכרח בכל ספר מסוג זה, רשימה ביבליוגרפית

ספקה סדירה של מים לבתים, לערים, לבעלי החיים ולחקלאות הייתה תמיד בעיה מרכזית שהיה על האדם לפתור כדי להבטיח את קיומו. הדברים אמורים לא רק ביחס לאתרי המדבר אלא לכל מקום - גם למרכז ולצפונה של הארץ. האדם ייגע את מוחו, ארגן את קהילתו, אימץ את כוחו והוציא תחת ידו פתרונות רבים ומגוונים, חלקם מתוחכמים ביותר, כדי לגלות מים, להפיקם, לאגדם, להובילם, להשתמש בהם ולהגן עליהם. במקרים רבים אנחנו עומדים משתאים מול השרידים לנוכח הידע ההידרולוגי, הגיאולוגי, ההנדסי והאדריכלי שהיה בשליטתם של הקדמונים בתחום זה, והם שידעו לנצל כדי להוציא תחת ידם מפעל מים יעיל ונוח להפעלה, מוגן ובטוח.

בישראל שרידים רבים של מפעלי מים. חלקם ידועים לכל, חלקם רק ליודעי חן. יש לא מעט פרקים במדריכי טיולים המתארים מפעל מים זה או אחר, אך "מים בקצה המנהרה" הוא 'מפעל' של מפעלי מים, ספר שיעשה נחת רוח לכל חובבי המורשת הארכיאולוגית ומורשת הטבע של ישראל. ראשית, הוא נכתב על ידי הארכיאולוג בר הסמכה ביותר בתחום. ולא רק זאת, המחבר, ד"ר צביקה צוק, הארכיאולוג הראשי של רשות הטבע והגנים, גם עסק בחקירה ובחפירה של אחדים ממפעלים אלה, כמו אלה שבתל גריסה (היא גבעת נפוליון בגבול רמת גן-תל אביב), תל שבע, תל גזר וציפורי, ומכיר "אישית" רבים מן האתרים.

הספר הוא הכלאה מעניינת בין סיכום הידע בתחום מפעלי המים (שהיווה בסיס

ממוינת לפי אתרים ונושאים ומפתח כללי לשמות אנשים, אתרים ועניינים שונים, ההופכים את הספר למאגר מידע שנוח לדלות ממנו. לסיכום, הספר הוא תוספת חשובה לספריית לימודי ארץ ישראל.

מים בקצה המנהרה - לטייל במפעלי המים הקדומים - מאת צביקה צוק, הוצאת יד יצחק בן צבי ורשות הטבע והגנים, ירושלים, 419 עמ', 2011 תשע"א, 99-77 שקל